

FÖRSKINGRAT FÖRTROENDE

SÖREN HOLMBERG & LENNART WEIBULL

Svenska folkets förtroende för olika samhällsinstitutioner har minskat under senare år. Från att ha varit ett av de europeiska länder där samhällsförtroendet var som högst har Sverige gått mot en genomsnittlig europeisk nivå (Lischaug och Wiberg, 1995). När det gäller de politiska institutionerna som regering och riksdag är det rimligt att tala om en långsiktig försvagning (jfr Gilljam och Holmberg, 1995), medan nedgången för olika typer av sociala institutioner, som t ex skola och domstolar, varit tydligast under de senaste åren (Holmberg och Weibull, 1997). Medieinstitutionerna avviker något från det allmänna mönstret genom en förhållandevis stor stabilitet över tid.

Även om det skett en nedgång i medborgarnas förtroende är det inte rimligt att tala om att det råder misstro. För de allra flesta institutioner redovisas positiva värden: det är betydligt fler som har högt än som har lågt förtroende. En annan observation är att rangordningen i institutionsförtroende är förhållandevis stabil: sjukvården har år efter år haft högst förtroende och de politiska institutionerna lägst förtroende.

En av de svåra frågorna är att förklara vad som ligger bakom förtroendebedömningarna. Analyser av tidsserier pekar på att de är effekten av ett samspel mellan medborgarnas personliga erfarenhet av respektive institution och det rådande opinionsklimatet. Förtroendet tycks också påverkas av den upplevda betydelsen av institutionerna liksom av socio-kulturella värderingar (Elliot, 1997).

En fördjupad förståelse av vad som ligger bakom bedömningarna förutsätter återkommande förtroendemätningar. Syftet med den följande översikten är att redovisa 1997 års mätning och förändringsmönstren 1986-1997.

Förtroendebedömningar 1997

Ursprungligen avsåg SOM-undersökningens förtroendemätning elva samhällsinstitutioner. De var valda för att ge ett spektrum av politiska, mediala, ekonomiska och sociala institutioner. Dessa elva institutioner har funnits med i

mätningen sedan 1986. Fr o m 1994 års mätning inkluderades domstolarna och Svenska kyrkan. År 1995 tillkom kungahuset och 1996 kommunstyrelser. Nya i och med 1997 års mätning är universitet/högskolor och de politiska partierna.

Med de redovisade utökningarna kom SOM-undersökningen 1997 att omfatta sjutton olika samhällsinstitutioner. Utfallet av mätningen redovisas i tabell 1. Det visar sig att sjukvården och universitet/högskolor åtnjuter högst förtroende. Allmänheten har lägst förtroende för kommunstyrelserna och de politiska partierna.

De samhällsinstitutioner där jämförelser kan göras med föregående år uppvisar i huvudsak samma rangordning. De enda förändringarna ligger strax under mitten: bankerna har stärkt sitt förtroende med två placeringar, medan storföretagen tappat och fallit tre placeringar och dagspressen en placering. I toppen och botten är rangordningen exakt densamma de tre senaste åren.

De två institutioner som för första gången ingick i förtroendebedömningen 1997 - universitet/högskolor och de politiska partierna - placerades på helt skilda platser i rangordningen: universitetet visade sig åtnjuta i det närmaste samma förtroende som sjukvården (+48 i balansmått), medan de politiska partierna hamnade i botten (-39).

I jämförelse med förtroendebedömningarna 1996 finns det några klara tendenser. Den första är att den inte finns någon allmän nedgång av det slag som iaktogs mellan 1995 och 1996. Av de femton institutioner som kan jämföras mellan 1996 och 1997 uppvisar åtta en viss nedgång, sex en viss uppgång medan en ligger på samma nivå. Nivån på nedgången (-5 balansmåttensenheter) är genomsnittligt obetydligt större än den för uppgången (+4).

En andra iakttagelse är att de institutioner som ligger högst i förtroende överlag har tappat. Detta gäller särskilt sjukvården (-13) och grundskolan (-11). Undantaget är polisen, där förtroendet ökat något. Samtidigt uppvisar de institutioner som har lägst förtroende samtliga en viss ökning; uppgången är störst i fråga om riksdag och regering. Förtroendeskillnaderna mellan olika institutioner är därigenom något mindre 1997 än de var 1996.

I övrigt kan noteras att bankernas förtroende fortsätter att stärkas. Bankerna är den institution som uppvisar störst uppgång (+11). Det är dock inte fråga om något allmänt ökat förtroende för näringslivet, eftersom storföretagen samtidigt tappat i förtroende (-8).

Tabell 1 **Förtroendet för samhällsinstitutioner 1997 (procent, balansmått)**

Samhälls- institution	Mycket stort	Ganska stort	Varken stort eller litet	Ganska litet	Mycket litet	Summa procent	Balans- mått
Sjukvården	16	47	22	11	4	100	+48
Univ/högsk	10	45	39	5	2	100	+48
Kungahuset	22	34	31	6	6	100	+44
Radio/TV	5	45	43	6	1	100	+43
Polisen	6	41	32	15	5	100	+41
Grundskolan	7	38	34	17	5	100	+23
Domstolarna	7	35	34	16	8	100	+18
Försvaret	7	25	43	16	9	100	+7
Dagspressen	2	24	53	17	5	100	+4
Bankerna	5	28	36	22	9	100	+2
Sv kyrkan	6	23	43	16	13	100	±0
Storföretagen	2	25	43	20	9	100	-2
Riksdagen	3	19	40	26	12	100	-16
De fackl org	2	18	37	27	16	100	-23
Regeringen	3	18	34	30	16	100	-25
Kommunstyr	1	14	41	29	15	100	-29
De pol partierna	1	10	39	30	20	100	-39

Kommentar: Antalet svarspersoner är ca 1 730. Personer som ej besvarat förtroendefrågan för någon institution är inte medtagen i procenttalen. Dylika svar var mycket sällsynta och lämnas av mellan 30 - 70 personer för de enskilda frågorna. Högsta andelen ej svar finns där även andelen som svarar varken stort eller litet förtroende är hög, t ex beträffande dagspressen och storföretagen.

Dimensioner i bedömningarna

Det är uppenbart att det finns betydande likheter i bedömningarna mellan olika institutioner. En första iakttagelse är att det överlag finns positiva samband mellan förtroendebedömningarna för de enskilda institutionerna. I likhet med tidigare år visar en korrelationsanalys att endast få samband understiger +.10 (Pearson's r). Den som är positiv till en samhällsinstitutions sätt att fungera tenderar således att värdera även andra institutioner positivt. Det förefaller att finnas ett slags grundläggande förtroendebas (jfr Börjesson och Weibull, 1990; Elliot, 1997). Enda klara, återkommande undantagen är de negativa korrelationerna mellan förtroendet för regeringen och kungahuset respektive mellan de fackliga organisationerna och storföretagen¹.

I varje års SOM-mätning visar sig att det finns starka och konsistenta samband mellan bedömningarna av vissa institutioner. Exempelvis uppvisar bedömning-

arna av regering och riksdag genomgående en mycket hög överensstämmelse (>+.70), liksom värderingarna av radio/TV och dagspress (>+.40).

En explorativ faktoranalys i syfte att belysa värderingsgrunderna pekar på att det finns fyra huvuddimensioner i bedömningarna (tabell 2):

- *den samhällsbevarande dimensionen*: kungahuset, Svenska kyrkan, storföretagen, domstolarna, försvaret och bankerna
- *den politiska dimensionen*: regering, riksdag, de politiska partierna, kommunstyrelserna och de fackliga organisationerna
- *den sociala dimensionen*: grundskolan, sjukvården, polisen och universitet/högskolorna
- *den mediala dimensionen*: radio/TV och dagspressen

Det som kallas för den *samhällsbevarande dimensionen* har sin laddning i något slag av grundläggande förhållningssätt till samhället. Den svarar närmast mot den klassiska föreställningen om kronan, korset, svärdet och penningpåsen. På denna dimension har inte oväntat de fackliga organisationerna en negativ laddning – en av de få negativa laddningarna i analysen.

På den *politiska dimensionen* laddar regering och riksdag högst. De politiska partierna som för första gången inkluderades 1997 ligger som väntat också högt på denna dimension. Kungahuset uppvisar på samma sätt som tidigare en svagt negativ laddning på den politiska dimensionen.

Den *sociala dimensionen* representeras i första hand av sjukvård och polis men också av grundskolan och står för något slag av offentlig service. I och med att den 1997 tillkommande institutionen universitet/högskolor också laddar högst på denna dimension förstärks intrycket av att det rör sig om en offentligsektorfaktor. Ytterligare stöd för en sådan tolkning är att även domstolarna och försvaret laddar relativt högt på dimensionen.

Slutligen finns det en distinkt *medial dimension* där radio/TV och dagspress laddar mycket högt. Även de fackliga organisationerna har här en relativt hög laddning. Det senare gör att det ligger nära till hands att tala om en opinionsfaktor.

Tabell 2 Faktoranalys av förtroendebedömningarna för sjutton samhällsinstitutioner 1997 (faktorladdningar)

Institution	Dimension			
	Faktor 1 Den politiska	Faktor 2 Den samhälls- bevarande	Faktor 3 Den sociala	Faktor 4 Den mediala
Regeringen	,85	,01	,22	,02
Riksdagen	,82	,17	,20	,03
De politiska partierna	,77	,25	,08	,09
Kommunstyr.	,67	,24	,15	,20
De fackliga org	,53	-,07	,14	,43
Kungahuset	-,02	,75	,06	,00
Svenska kyrkan	,17	,64	,04	,13
Storföretagen	,06	,57	,17	,22
Domstolarna	,30	,52	,35	,01
Försvaret	,17	,51	,35	-,03
Bankerna	,27	,40	,14	,35
Grundskolan	,09	,03	,71	,27
Sjukvården	,21	,09	,70	,04
Polisen	,26	,29	,59	-,05
Univ/högskolor	,10	,28	,52	,21
Radio/TV	,03	,07	,24	,75
Dagspressen	,15	,19	,01	,74
Förklarad varians	31%	9%	7%	6%

Kommentar: Faktorlösningen bygger på en varimax rotering. Antalet faktorer har fastställts med hjälp av Kaisers kriterium.

Dimensionerna faller ut relativt tydligt för de sjutton institutionerna. De uppvisar också i stort sett samma mönster som i motsvarande analyser på grundval av 1995 och 1996 års SOM-undersökningar (Holmberg och Weibull, 1996, 1997). Men det finns vissa skillnader. De har sin bakgrund i förändrade placeringar av de institutioner har relativt höga laddningar på mer än en dimension. Detta gäller särskilt domstolarna, försvaret och de fackliga organisationerna.

År 1995 och 1997 var förtroendebedömningarnas struktur sådan att domstolarna laddade relativt högst i den samhällsbevarande dimensionen, medan domstolarna 1996 hade en högre laddning i den sociala dimensionen. De fackliga organisationerna hade 1996 sin relativt högsta laddning i den mediala dimensionen, medan de både året före och efter laddade relativt sett högst i den poli-

tiska dimensionen. Även om vi går längre tillbaka i mätningarna är det tydligt att bedömningen av de fackliga organisationerna har växlat i dimensionstillhörighet (jfr Elliot, 1997). För domstolarna kan inte motsvarande trendanalys göras i och med att de inte fanns med i undersökningarna före 1994. Huvudslutsatsen är dock att det finns ett mycket stort mått av konsistens i förtroendebedömningarna över tid.

Förändringsmönster...

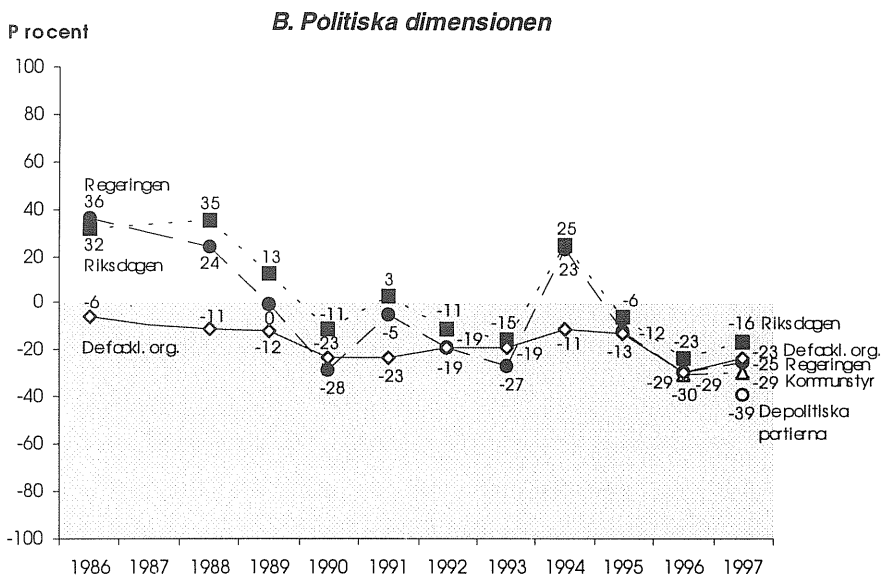
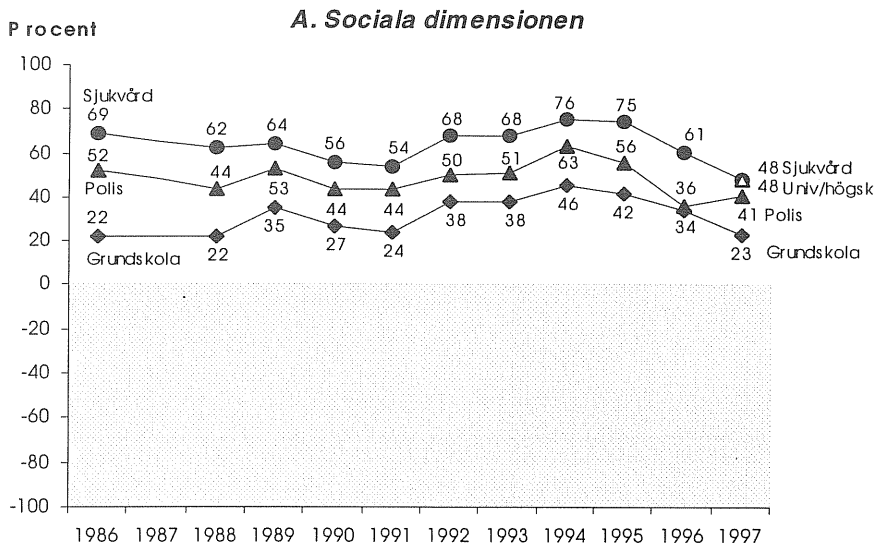
I figur 1a-d redovisas förändringarna över tid. Vi har som tidigare år valt att gruppera institutionerna efter de huvuddimensioner som framkommit i faktoranalysen. Det gör att enskilda institutioner kan byta placering mellan åren. Vi har också placerat in de institutioner som successivt tillkommit.

Bedömningarna av institutionerna inom det som kallas den *sociala* sfären uppvisar en mycket hög intern samstämmighet över tid samtidigt som nivåskillnaderna är i stort sett desamma. Mellan 1986 och 1991 fanns det en svag förtroendenedgång som följdes av en kraftig uppgångstrend till 1994. Efter 1995 faller samtliga tre institutioner kraftigt - störst var fallet för polisen, som dock återhämtar sig något 1997. Detta är till synes den enda något avvikande förändringen för hela tolvårsperioden. Ser man till mönstret över tid förefaller det snarast vara så att polisen hade en särskilt låg bedömning 1996, medan andelen för 1997 är mera förväntad i förhållande till övriga institutionerna inom sfären.

Också bedömningarna av de två centrala institutionerna inom den *politiska* sfären – riksdag och regering – demonstrerar en anmärkningsvärd intern överensstämmelse över tid. Riksdagen har dock i stort sett genomgående något högre förtroende än regeringen. Figuren visar på en långsiktig försvagning, samtidigt som valåren, särskilt 1994, avviker genom högre siffror och indikerar att det finns en elektoral cykel; förtroendet är som högst då de politiska institutionerna aktiverar sig. Den svaga uppgången mellan 1996 och 1997 kan tolkas som att valdebatten i viss mån har börjat. I linje med detta bör vi förvänta en fortsatt uppgång i 1998 års mätning.

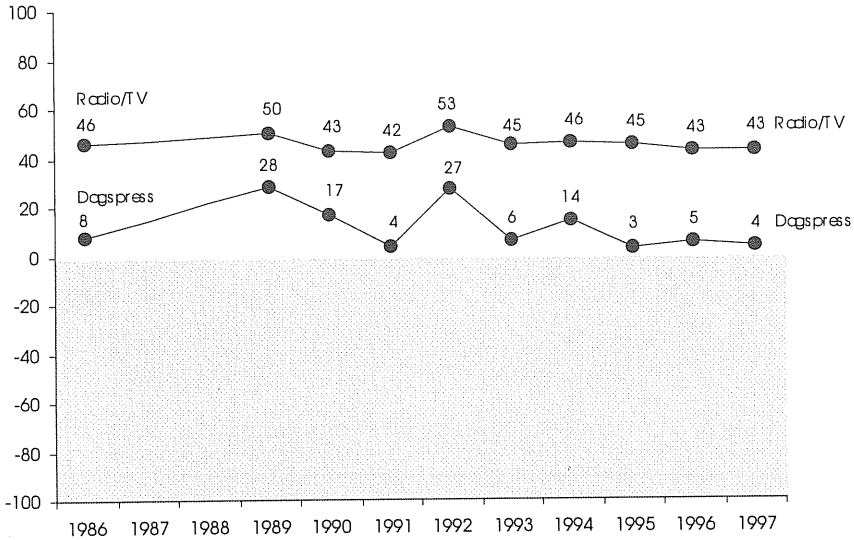
Mönstret i bedömningarna av de fackliga organisationerna uppvisar mindre skillnader över tolvårsperioden. Facket har alla år en negativ förtroendebalans. Det finns också en tendens till långsiktig försvagning, liksom till en svag uppgång både 1994 och 1997.

Figur 1 Bedömningar av förtroendet för sjuttionio samhällsinstitutioner 1986 – 1997 (balansmått)

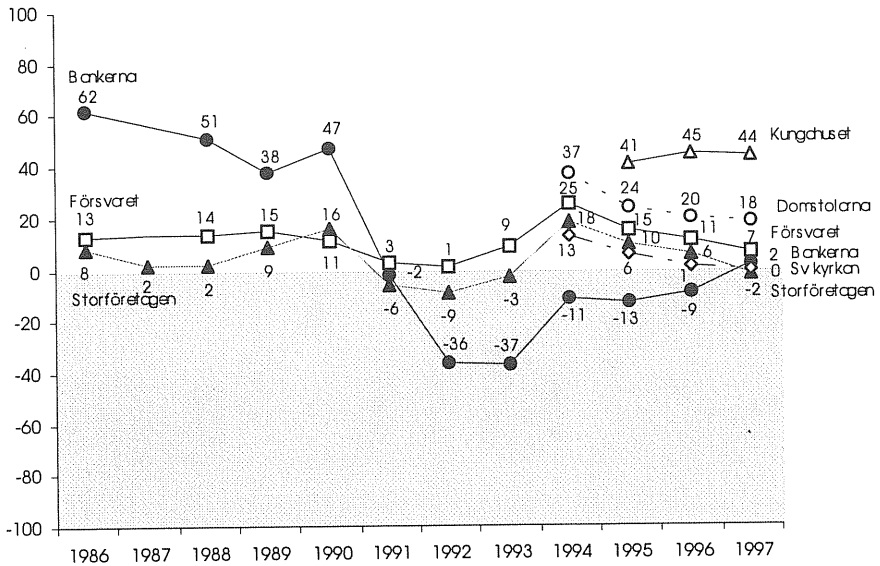
Procent

C. Mediala dimensionen

Procent

D. Samhällsbevarande dimensionen

Kommentar; Om balansmättet se tabell 1. År 1987 saknas i figurerna eftersom ett annat, icke jämförbart mått, användes detta år. För de två medieinstitutionerna saknas av samma skäl även siffror för 1988.

Bedömningarna av *medierna* uppvisar också en inbördes överensstämmelse. Den är dock inte alls så tydlig som när det gäller regering och riksdag eller de sociala institutionerna. Radio/TV ligger genomgående på en betydligt högre förtroendenivå än dagspressen och är inte underkastade samma snabba skiften i allmänhetens bedömningar. Medierna uppvisar inte någon upp- eller nedåtgående förtroendetrend under tolvårsperioden. Mellan 1996 och 1997 finns det inga förändringar att tala om.

När det gäller bedömningar av de institutioner som kallats *de samhällsbevarande* visar försvaret och storföretagen ett likartat förändringsmönster och ligger dessutom på i stort sett samma mellanåga nivå. De nya institutioner som började studeras 1994 – domstolarna och Svenska kyrkan – uppvisar för de fyra senaste åren nästa exakt samma nedåtgående förändringsmönster, låt vara att domstolarna ligger på något litet högre nivå.

Två institutioner avviker. Det gäller särskilt bankerna. Från att fram till 1990 ha varit en högt värderad samhällsinstitution föll bankerna i två steg till bottennoteringar 1992 och 1993. Därefter uppvisar bankerna en successiv uppgång och hade 1997 nått tillbaka till genomsnittet för institutionerna inom den samhällsbevarande sfären. Bankerna har på detta sätt haft en avvikande trend de senaste åren. Till 1980-talets mycket höga förtroendenivåer har dock bankerna en lång väg att gå. Kungahuset ligger genomgående på en hög och stabil nivå.

...och möjliga förklaringar

Det är inte enkelt att finna några entydiga förklaringar till de redovisade förändringarna. Förklaringarna skiftar efter vilken typ av institutioner som bedöms. Maria Elliot (1997) har i sina analyser av medieförtroendet över tid pekat på tre faktorer som särskilt viktiga för att förstå människors bedömningar. Om vi applicerar hennes teori på samhällsförtroendet får vi följande faktorer: (1) utvärdering av institutionens verksamhet (trovärdighet, kvalitet), (2) medborgarintresset för institutionens verksamhet (institutionens upplevda betydelse) och (3) rådande socio-kulturella värderingar i samhället (opinionsklimatet).

Det tycks uppenbart att sjukvårdens starka ställning - även om det skett en nedgång efter 1995 - har sin bakgrund i att den ligger högt när det gäller samtliga tre typer av förklaringar. Att de sociala institutionerna värderades relativt sett lägre under 1980-talets slut än under 1990-talets torde kunna hänföras till ett förändrat opinionsklimat. Bankernas fall i förtroendeopinionen kan i sin tur till stor del förklaras av bankkrisen i kombination med förändringar i servicegraden till kunderna. Regeringens och riksdagens stora förtroendefall efter 1994 kan

kopplas till en besvikelse över att många förhoppningar som väcktes av riksdagsvalet och EU-omröstningen inte infriades.

Om vi applicerar förändringsmodellen på utvecklingen under de senaste tre åren är det framför allt nedgångstendensen inom den sociala sfären som leder till frågor. Det förefaller finnas intressanta paralleller mellan de sociala institutionernas, särskilt sjukvårdens och grundskolans, försvagning i mitten av 1990-talet och bankernas fall fem år tidigare. Det är troligt att en kombination av ökade kostnader, upplevda problem och ett kritiskt opinionsklimat, påverkat av mediernas ökade bevakning², har försvagat de sociala institutioners förtroendebas; därmed har de förlorat något av det förtroendekapital de fick som en följd av det positiva opinionsklimatet under 1990-talets första år.

Förtroendebedömningar i olika grupper

Om vi ser till traditionella demografiska faktorer (tabell 3a) visar sig *könsskillnaderna* vara relativt små. Kvinnorna har dock på nästan alla punkter större förtroende. De värderar särskilt de sociala institutionerna högre än männen (i genomsnitt +15 i jämförelse med +7), dock inte sjukvården. De största könsskillnaderna finns i fråga om Svenska kyrkan, kungahuset och dagspressen, där kvinnor ligger klart högre och skillnaderna är över tio balansmåttsenheter. För samtliga tre institutioner har dessutom skillnaderna ökat mellan 1996 och 1997.

Åldersskillnaderna är ofta små. När det gäller enskilda institutioner finns det tre huvudmönster. Förtroendet för grundskolan, storföretagen, domstolarna, sjukvården och universitet/högskolor minskar med ålder. I fråga om Svenska kyrkan och dagspressen är mönstret i stort sett det omvända: förtroendet stiger med ålder. Det tredje mönstret representeras av bankerna och de fackliga organisationerna: här är medelålders personer mest negativa, medan yngre och äldre är relativt positiva.

Utbildningsfaktorn ger ett visst utslag för cirka hälften av de bedömda institutionerna. I samtliga fall gäller att förtroende ökar med utbildning. Tendensen är tydligast för bedömningen av storföretagen, domstolar, universitet/högskolor, riksdagen och de politiska partierna.

På flera punkter finns tydliga skillnader efter *medborgarskap*. Svenska medborgare avviker genom en relativt sett positivare inställning till domstolar och kungahuset - och överlag till institutioner inom den samhällsbevarande sfären. Utländska medborgare i Sverige värderar framför allt regeringen, grundskolan och kommunstyrelserna högre än vad svenskar gör.

Tabell 3a Förtroendet för enskilda samhällsinstitutioner i olika grupper 1997 (balansmått)

Samhälls- institution	Kön		Ålder				Utbildning			Medborg sk	
	M	Kv	15-29	30-49	50-64	65-80	L	M	H	Sv	Utl
Sjukvård	+51	+45	+57	+48	+42	+44	+45	+47	+54	+48	+43
Univ/högskolor	+48	+47	+56	+49	+40	+44	+39	+47	+62	+48	+59
Radio/TV	+43	+43	+45	+36	+45	+49	+43	+47	+38	+43	+38
Kungahuset	+38	+50	+43	+42	+44	+50	+43	+48	+45	+45	+27
Polisen	+22	+31	+26	+31	+19	+29	+27	+24	+30	+28	+21
Grundskolan	+22	+23	+38	+27	+14	+10	+23	+24	+22	+20	+40
Domstolarna	+16	+19	+24	+23	+16	+4	+8	+20	+33	+18	-2
Försvaret	+4	+11	+17	±0	+5	+14	+2	+14	+8	+6	+6
Storföretag	-1	-3	+6	+3	-8	-14	-13	+3	+15	-1	-10
Dagspress	-2	+9	+1	±0	+4	+12	-1	+5	+10	+4	+13
Bankerna	-7	+11	+14	-12	-2	+17	+2	+8	-7	+1	+1
Sv kyrkan	-10	+11	±0	-12	+2	+19	-5	+4	+6	±0	+2
Riksdagen	-15	-17	-18	-18	-19	-6	-22	-19	-4	-16	-15
Regeringen	-21	-23	-29	-21	-30	-16	-26	-29	-16	-25	-1
De fackl org	-27	-21	-15	-28	-28	-18	-22	-20	-29	-23	-15
Kommunstyr	-33	-24	-32	-33	-28	-15	-27	-29	-30	-30	-13
De pol partierna	-39	-39	-37	-39	-41	-37	-45	-40	-28	-40	-30
Dimension:											
Samhällsbev	+7	+15	+17	+7	+10	+15	+6	+16	+17	+12	+4
Social	+36	+37	+44	+39	+29	+32	+34	+36	+42	+41	+41
Politisk	-27	-25	-26	-28	-29	-18	-28	-24	-21	-27	-15
Medial	+21	+26	+23	+18	+25	+31	+21	+26	+24	+26	+26
Genomsnitt	+5	+10	+12	+6	+4	+11	+4	+9	+12	+7	+10
Antal personer	799	823	369	577	411	262	782	387	429	1565	52

Kommentar: Om balansmättet se tabell 1.

Skillnaderna efter *politiskt intresse* (tabell 3b) varierar betydligt mellan institutionerna. Ett framträdande drag är att personer som uppger sig inte alls intresserade av politik genomgående har relativt lågt förtroende. Endast i fråga om bedömningen av bankerna, kungahuset och polisen ligger de inte lägst; den andra extremen kan exemplifieras av riksdagen, där politiskt ointresserade hyser ett mycket lågt förtroende. Ett vanligt mönster är att mittgruppen - de ganska och de inte särskilt politiskt intresserade - har högre förtroende än yttergrupperna. Detta är särskilt tydligt i fråga om polisen, kungahuset och domstolarna. Ett annat mönster är att förtroendet ökar med politiskt intresse; detta gäller bedömningen av de politiska partierna och dagspressen.

Elva av de sjutton institutionsbedömningarna uppvisar klara samband med självplacering på *vänster-högerdimensionen*. Här finns några av de största differen-

serna, vilka antyder att bedömningarna närmast är av ideologisk karaktär. Ju längre åt höger en person uppger sig vara desto positivare blir bedömningarna av storföretagen (en differens på +88 balansmåttsheter), bankerna (+39), försvaret (+34) och kungahuset (+33). De institutioner som uppvisar omvänd bild är de fackliga organisationerna (-79) och regeringen (-70). En skillnad mellan 1996 och 1997 är att personer som placerar sig klart till vänster på den politiska skalan har blivit betydligt mer positiva till regeringen.

När det gäller *partisynpati* kan noteras att socialdemokratiska och centerpartistiska sympatisörer överlag har relativt högt samhällsförtroende. S-sympatisörer ligger bland de högsta för nio av de sjutton institutionerna och c-sympatisörer för sju. Som jämförelse kan nämnas att v- och mp-sympatisörer inte hamnar bland de högsta för någon enda institution.

De institutioner som utmärks av att borgerliga sympatisörer har högt förtroende är kungahuset, sjukvården, storföretagen och bankerna. Moderata sympatisörer är särskilt överrepresenterade när det gäller förtroende för försvaret och kungahuset, kristdemokraterna för Svenska kyrkan och kungahuset.

Sammanfattningsvis kan fastslås att institutionerna inom den samhällsbevarande sfären inte oväntat visar ett klart samband med vänster-högerplacering och kön³. De som gör positiva bedömningar av de samhällsbevarande institutionerna placerar sig oftast ideologiskt till höger och är oftare män.

Bedömningar av vissa institutioner, främst de sociala och medierna förklaras, i mycket liten grad av traditionella faktorer som vänster-högerplacering, kön eller utbildning. Värderingen är här mera beroende av människors egen användning och erfarenhet; användare tenderar att vara mer positiva än icke-användare (jfr Nilsson, 1993).

En rimlig slutsats är att bedömningen av sådana institutioner som endast en liten andel av allmänheten har personlig erfarenhet av i stor utsträckning blir beroende av rådande socio-kulturella värderingar och av det allmänna opinionsklimatet (Elliot, 1997). Detta blir särskilt tydligt när det gäller åsikter om de samhällsberande och politiska institutionerna som har en mera uttalad ideologisk grund (jfr Börjesson och Weibull, 1990).

Vad menas med ett förskingrat samhällsförtroende?

Analysen av samhällsförtroendets utveckling under de senaste åren har i huvudsak visat på en nedgång efter 1994. Den svenska utvecklingen visar i detta

avseende samma tendens som observerats i många andra länder, inte minst i USA. Men samtidigt är utvecklingen mellan 1996 och 1997 inte entydig. Förtroendet för de flesta institutioner inom vad som kallas de samhällsbevarande och de sociala områdena har fortsatt att falla, medan de politiska institutionerna har återhämtat sig något och de mediala står relativt stabilt.

En annan tendens är att det finns en svagt ökad polarisering i medborgarnas bedömning av de politiska institutionerna mellan 1996 och 1997. Det är rimligt att betrakta förändringarna som en följd av att det vid mättillfället bara var ett år kvar till valet 1998. Bedömningarna av regering och riksdag har gjorts mot en resonansbotten av en ökad partipolitisk debatt.

De politiska förtroendebedömningarna illustrerar mycket tydligt att ju påtagligare objekten är desto mer nyanserade blir bedömningarna. Omvänt gäller att ju mer schablonmässigt ett objekt är desto mera påverkas bedömningarna av rådande opinionsklimat. Resonemanget kan exemplifieras i 1997 års SOM-undersökning, där svarspersonerna även fick ange förtroendet för politiker i allmänhet. Förtroendet kom här att hamna på en betydligt lägre nivå än för de politiska institutionerna - hela 60 procent ansåg sig ha mycket eller litet förtroende för politiker i allmänhet, endast 6 procent uttryckte mycket eller ganska stort förtroende. Samma tendens framkommer i en studie som vi genomförde med hjälp av Infratest-Burke hösten 1997, utförd på uppdrag av MedicAkademien⁴.

Givetvis finns det ett klart samband mellan den allmänna politikerbedömningen och bedömningen av de konkreta politiska institutionerna (tabell 4). Intressant är emellertid att det finns inte obetydliga andelar bland dem som hyser lågt förtroende för politiker i allmänhet som faktiskt har högt förtroende för regering och riksdag. Om vi även inkluderar mellangruppen som varken har högt eller lågt förtroende kan vi fastslå att omkring 30 procent av svarspersonerna har lågt allmänt förtroende för politiker utan att ha lågt förtroende för regering och riksdag.

Tabell 4 Förtroendet för regering, riksdag och de politiska partierna i allmänhet efter förtroendet för politiker i allmänhet 1997 (procent)

Politisk institution	Förtroende för politiker i allmänhet				
	Mycket stort	Ganska stort	Varken/ eller	Ganska litet	Mycket litet
Riksdag					
Stort förtroende	100	74	36	13	5
Varken/eller	0	24	51	36	21
Litet förtroende	0	2	13	41	74
Regeringen					
Stort förtroende	100	69	35	13	4
Varken/eller	0	24	46	39	13
Litet förtroende	0	7	19	48	83
De politiska partierna					
Stort förtroende	100	67	17	5	2
Varken/eller	0	26	61	39	10
Litet förtroende	0	7	22	56	88
Antal personer	4	84	502	615	399

Kommentar: Personer som ej besvarat frågan ingår inte i procentbasen. I frågan ombeds undersökningsdeltagarna uppge sitt förtroende för 'politiker i allmänhet'.

Också när det gäller mediebedömningar visar det sig att medier i allmänhet har lägre förtroende än enskilda medietyper som dagspress och radio/TV.

En rimlig slutsats är att bristande tydlighet i fråga om samhällsinstitutionerna - oklarhet hos medborgarna om vad institutionen står för eller otillräcklig precisering i frågan - innebär att det rådande opinionsklimatet kommer att få en större betydelse för bedömningarna. Detta är i linje med de slutsatser som dragits av Lennart Nilsson (1997) när det gäller medborgarnas syn på offentlig service: personer som har personlig erfarenhet gör genomgående en mer positiv bedömning. Mot denna bakgrund är det troligt att de förtroendebedömningar av politiska institutioner som görs under ett valår är bättre förankrade kunskapsmässigt. Bedömningarna kan bli mer schablonartade under mellanvalsperioderna när politiken är mindre påtaglig för de flesta.

Noter

1. Ett metodologiskt problem kan också spela en roll. Människor har en tendens att hellre hålla med (= ange förtroende) än säga emot (= ange misstro). Troligen uttrycker därför de redovisade andelarna för samhällsförtroendet något för höga positiva resultat.
2. Att mediernas påverkan knappast är avgörande på längre sikt visas av Lennart Nilsson i hans artikel om synen på offentlig service i föreliggande volym. Den kritiska uppmärksamheten för äldrevården, framför allt i TV i mitten av hösten 1997, visade sig ha en begränsad opinionseffekt på längre sikt.
3. Analysen bygger på en multipel regression med politiskt intresse, vänsterhögerplacering, ålder, kön och utbildning som förklaringsvariabler. Utgångspunkten för vår tolkning är erhållna b-värden.
4. MedieAkademien är en organisation där Göteborgs Universitet och Göteborgs-Posten samverkar i syfte att skapa debatt i medie- och opinionsbildningsfrågor. MedieAkademien grundades 1996.

Referenser

- Börjesson, Britt, Weibull, Lennart (1990) *Förtroendeklyfta?* Stockholm, SIM
- Elliot, Maria (1993) Medborgerlig tillit och misstro: om samhällsförtroende i kristider. I Holmberg, S och Weibull, L (red) *Perspektiv på krisen*. SOM-Institutet, Göteborgs universitet
- Elliot, Maria (1994a) Tilltro på tillväxt. I Holmberg, S och Weibull, L (red) *Vägval*. SOM-Institutet, Göteborgs universitet
- Elliot, Maria (1994b) Västsvensk tillit och misstro: förtroende för yrkesgrupper och medier. I Nilsson, L (red) *Västsverige i fokus*. SOM-Institutet, Göteborgs universitet
- Elliot, Maria (1995) Förnyat samhällsförtroende. I Holmberg, S och Weibull, L (red) *Det gamla riket*. SOM-Institutet, Göteborgs universitet
- Elliot, Maria (1996) *Mediernas förtroendekapital: om svenskarnas tilltro till samhället*. Paper presenterat vid Mediebarometer-seminariet, Nordicom-Sverige 26 april 1996
- Elliot, Maria (1997) *Förtroendet för medierna*. Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet

- Gilljam, Mikael och Holmberg, Sören (1993) *Väljarna inför 90-talet*. Stockholm, Norstedts Juridik
- Holmberg, Sören (1998) *Scandinavian trust*. Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet
- Lipset, Seymour Martin, Schneider, William (1983) *The Confidence Gap*. New York, Wiley
- Listhaug, Ola och Wiberg, Matti (1995) Confidence in Political Institutions. I Kingemann, H-D, Fuchs, D (Eds.) *Citizens and the State*. Oxford-New York, Oxford University Press
- Nilsson, Lennart (1993) Service och boende i Västsverige. I Nilsson, L (red) *Västsvensk opinion*. SOM-institutet, Göteborgs universitet
- Weibull, Lennart och Börjesson, Britt (1995) *Publicistiska seder*. Stockholm, Tiden/SJF